

Latvijas priežu meži – zem jautājuma zīmes?

IZRĀDĀS, NE JAU TIKAI MEŽA ZVĒRI APDRAUD PRIEŽU MEŽUS. ARĪ KĻŪDAINI PIENEMTI LĒMUMI LIKUMDOŠANĀ VAR IEVĒROJAMI SAMAZINĀT NĀKOTNĒ PIEEJAMO PRIEDES KOKSNES APJOMU

PAULS BEĶERIS |

«Še, kur līgo priežu meži, esmu dārgām saitēm siets...» neviļus ieskaņas galvā, uzlūkojot varenās Latvijas piejūras priežu audzes. Baltijas reģionam raksturīgie īpaši taisnie stumbri sniedzas vai līdz debesīm, plaušas piepildās ar sāļo jūras gaisu, galvu reibina priežu smarža, zem kājām čaukst skujas un dziesma par dzimtenes skaistumu kā neapturams dvēseles kļiedziens pati laužas ārā no sirds dziļumiem... Stop! Realitātē liek atgriezties mana līdzgājēja balss. «Ja likumdošana nemainīsies, nākamajām paaudzēm šie meži var tikt nozagti,» saka Latvijas Valsts mežzinātnes institūta vadošais pētnieks, mežzinātņu doktors Imants Baumanis, kurš pēdējos 50 gadus veltījis priedes izpētei, selekcijai un saglabāšanai. Latvijā noteikti nav gudrāka priežu pazinēja par viņu, tāpēc šie vārdi skan sevišķi biedējoši. Vēl jo vairāk tāpēc, ka nozagšana nebūt nav saistīta ar nekontrolētu mežu izciršanu. Gluži pretēji – vides aizsar-

dzības organizāciju lobētie grozījumi ar Meža likumu saistītajos Ministru kabineta noteikumos paredz, ka piejūras priežu audzēs jāveic tikai izlases cirtes. Taču, kaut gan noteikti labi iecerēts un uz mūžīgā meža principu vērsts, šis nepārdomātais lēmums slēpj sevī lielus draudus. Jo, kā liecina zinātniskie pētījumi un apstiprina prakse, priede var atjaunoties tikai un vienīgi klajās vietās. Tātad dabiskā ceļā pēc liela apjoma vējgāzes vai mežu ugunsgrēka, bet mākslīgi – pēc cilvēku veidotas kailcirtes.

SENČIEM BŪTU, KO TEIKT

Šoreiz nav runa par dalījumu saimnieciskajos vai dabas aizsardzības mežos. Tieši tā gadsimtu laikā veidojušās visas Latvijas priežu audzes, un to pilnīga bojāeja ir neatņemams dzīves cikls. Kā skaidro Imants Baumanis, vai nu mēs mežiem ļaujam nodegt vai iet bojā vētrā, vai arī tos nocērtam un iegūstam koksni. Pretējā gadījumā pie priežu jaunaudzes vietā mums netikt, jo šī koku suga ir izteikts saulmīlis un nespēj augt noēnotā vietā. Tāpēc priežu audzes ar dažāda vecuma kokiem, kādām būtu jāveidojas, strādājot

ar izlases cirtēm, dabā faktiski nav sastopamas.

Turklāt, gribam to atzīt vai ne, bet pēdējos gadsimtos lielākā daļa Latvijas ainavas ir veidojusies cilvēka darbības ietekmē. Arī skaistie piejūras priežu sili, par kuru it kā saglabāšanu šobrīd iestājas likums, galvenokārt ir mākslīgi veidoti. Proti – pirms daudziem gadiem cilvēki tos jau vienreiz nocirtuši un iestādījuši no jauna. Ņemot vērā, cik darbietilpīga un dārga joprojām ir meža atjaunošana mūsdienu tehnoloģiskajā pasaulē, varam tikai iedomāties, ko tas prasīja tolaik. Tāpēc ir skaidrs, ka šo cilvēku mērķis noteikti nebija radīt priežu audzi, par ko mūsdienās vienkārši papriecāties. Viņi nākamajām paaudzēm vēlējās atstāt materiālu vērtību – koksni. Diez, ko teiktu bijušie mežkopji, redzot, cik vieglprātīgi mēs šobrīd atstājam iznīcībai milzīgas priežu mežu platības?

LIKUMS AR MĒRKĪM PRETĒJU EFEKTŪ

Neskatoties uz šīm it kā vispārzināmajām patiesībām, Meža likumu pavadošajos Ministru kabineta noteikumos nr. 935 *Par koku ciršanu mežā,*

Edgars Dupužs uzskatāmi rāda,
ka pēc izlases cirtes dabiskā
priedes atjaunošanās nenotiek.
Mazajiem kociņiem pietrūkst
saules, tie nīkuļo un nekad
nespēs veidot veselīgu mežu

kas pieņemti 2012. gada 18. decembrī, punktā 65.3 minēts, ka Baltijas jūras un Rīgas līča piekrastes ierobežotas saimnieciskās darbības joslā sausās minerālaugsnes augošās priežu mežaudzēs kailcirtē ir aizliegta. Tur iespējams saimniekot tikai ar izlases cirtēm, mežaudzes šķērslaukumu nesamazinot zem kritiskā šķērslaukuma, kas reizināts ar koeficientu 1,5. Un šāda ierobežotās saimnieciskās darbības josla atkarībā no apstākļiem dabā un konkrētās pašvaldības iniciatīvas no jūras krasta var tikt noteikta pat piecus kilometrus plata.

Turklāt, lai saglabātu raksturīgas ainavas, bioloģisko daudzveidību vai rekreācijas funkcijas, Latvijā ir arī citas vietas, kur mežos aizliegtas kailcirtes, bet atļautas izlases cirtes. Piemēram, platības ziņā lielā daļā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju. Atbilstoši Dabas aizsardzības noteikumiem meža apsaimniekošanā (MK 189) arī šādās vietās mežu galvenajā cirtē cērt pakāpeniski, saglabājot augošu koku biežību mežaudzes pirmajā stāvā ne mazāku kā 0,4. Praksē tas nozīmē iespēju nocirst apmēram pusi koku. Pēc tam ar atlikušajiem vairs nedrīkst darīt neko – jāgaida, līdz tie dabiski aizies bojā.

Atsevišķās mežaudzēs ar dažāda vecuma citu sugu kokiem dabas aizsardzības mērķis tādā veidā tiešām var tikt sasniegts, bet priedes gadījumā tiek panākts pretējs efekts – it kā ar labu domu aizsargātais biotops faktiski tiek ilgtermiņā iznīcināts. Mežs, protams, saglabājas, taču Latvijai raksturīgo priežu ainavu pamazām nomaina egļu un lapu koku mistraudze. Turklāt tas skar milzu platību – kailcirtē Latvijā kopumā aizliegta 97 882 hektāros priežu mežu.

EKOLOĢISKA RAKSTŪRA KĻŪDA

«Tā mēs iznīcinām savus skaistos boreālos mežus,» ar nožēlu spiests atzīt SIA *Kursa MRU* valdes loceklis Edgars Dupužs. Viņa vadītajam uz-

nēmumam Kurzemē pieder lielas mežu platības, no kurām daudzas atrodas aizsargājamās teritorijās, kur atļauta tikai saimniekošana ar izlases cirtēm. Kā vienu no piemēriem viņš rāda 110 gadus vecu priežu audzi dabas parkā *Abavas senleja*. Pirms vairākiem gadiem atbilstoši likumam tur veikta izlases cirte un, sekojot vislabākajai mežsaimnieciskajai praksei, sagatavota augsne, lai jaunās priedītes varētu labāk sasēties.

«Pirmajā gadā likās, ka viss būs lieliski apmežojies – taisni prieks,» atceras Edgars Dupužs. Taču šobrīd skats ir pavisam bēdīgs. Lielākā daļa kociņu gājuši bojā, bet atlikušie nīkuļo un nekad nespēs veidot veselīgu mežu. Gluži vienkārši mazajām priedītēm pietrūkst saules. Tiesa, mežā vietvietām redzamas eglītes, taču arī tām te nav īsti piemēroti augšanas apstākļi – augsne par nabadzīgu. Līdz ar to, kad priežu mežs palēnām, koku ➔

”Neesmu redzējis nevienu objektu, kur priežu mežs būtu atjaunojies zem audzes klāja”

IMANTS BAUMANIS |

pa kokam, dabiski ies bojā, vietā, visticamāk, veidosies neperspektīva 3. bonitātes bērzu audzīte ar egļu piemistrojumu.

«Zemsedze rāda, kāda ir augsnes kvalitāte un kāds ir meža tips. Ja dominē brūklenāji – tur iespējama tikai priežu audze. Ja to ignorē, rezultāts nevar būt labs. Rezultātā faktiski apzināti tiek iznīcinātas priežu meža augšanai piemērotākās vietas. Ja zaļās organizācijas ir ar to apmierinātas, tad pašas nonāk pretrunā savam uzstādījumam aizsargāt boreālos mežus,» spriež Edgars Dupužs. «Tā nav ilgtspējīga mežu apsaimniekošana, tā ir ekoloģiska rakstura kļūda.»

ZINĀTNES VIEDOKLI IGNORE

«Neesmu redzējis nevienu objektu, kur priežu mežs būtu atjaunojies zem audzes klāja,» godīgi atzīst Imants Baumanis un uzsver – ja kādam tas tomēr ir sanācis, viņš ar lielu interesi dotos šo vietu apskatīt. Rodas loģisks jautājums, kā šāds likums vispār varēja tikt pieņemts, ja jau vadošais Latvijas priežu speciālists to uzskata par absurdu. Izrādās, LVMI Silava zinātnieku viedokli neviens neprasīja. «Vides organizācijām, kas šīs izmaiņas likumā lobēja, nav nekādu objektīvu argumentu, nav ilggadēju pētījumu, ir tikai pieņēmumi un salīdzinājumi ar citu valstu praksi. Sabiedrībai tiek apgalvots, ka tādā veidā sargājam dabu, bet patiesībā iznīcinām prie-

žu mežus. Taču likumdevēji notic un paklausa,» sarūgtinājumu pauž pieredzējušais zinātnieks. Kā labāko risinājumu, kura efektivitāte savulaik lieliski pierādīta eksperimentos, viņš min 50 metrus platu izcirtuma joslu veidošanu, kas būtu pietiekami lielas, lai jaunajām priedītēm tajās pietiktu saules. Otrs variants – veidot mežā 0,3 hektāru lielus atvērumus bez ierobežojuma audzē atstājamo koku kopējam šķērslaukumam. Tādā veidā atvērumos atjaunos priežu jaunaudze, bet īpašniekam ar laiku būtu iespēja novākt pārējos lielos kokus un arī to vietā atjaunot priežu mežu.

VAI ESAM TIK BAGĀTI?

Edgara Dupuža īpašumos ir arī šāds piemērs. Turpat Abavas senlejā savulaik nelielu «kailcirti» uztaisīja vējš. Tika aizvāktas kritālas, sagatavota augsne un iestādītas priedes, uz kurām šobrīd ir prieks skatīties – nākotnē tur noteikti veidosies veselīga, produktīva mežaudze. Un Latvijā tas ir ļoti būtiski, jo mežs ir mūsu lielākais dabas resurss, bet meža nozare – nozīmīga valsts tautsaimniecības joma, kas ik gadu veido ap 5% no IKP. Savukārt priede gadsimtiem ilgi bijusi ekonomiski nozīmīgākā koku suga, no kuras arī šobrīd tiek ražoti produkti ar augstu pievienoto vērtību.

Diemžēl privātajos mežos priežu

audžu platības samazinās. Īpašnieki nelabprāt stāda šo koku sugu, jo stādu izmaksas ir lielas, turklāt ievērojami līdzekļi jāiegulda arī aizsardzībā pret dzīvnieku – briežu, aļņu un stirnu – postījumiem. Jebkurī papildu ierobežojumi priedes audzēšanā tikai vēl vairāk samazina meža īpašnieku interesi, turklāt pašreizējo kompensāciju par kailcirtes aizliegumu – 45 eiro par hektāru – Edgars Dupužs sauc par smieklīgu. «Tagad no valsts budžeta tiek prasīti līdzekļi kompensācijām, taču, ja būtu ļāvuši mežu īpašniekiem normāli saimniekot, šīs platības valstij nestu peļņu,» spriež mežsaimnieks.

Arī Imantam Baumanim nav saprotama šāda absolūti nelietderīga un ar dabas aizsardzību pilnīgi nesaistīta izšķērdība. «Ierauga vecu priedi – nu tik jāaudzē. Taču tas koks savu mūžu ir nodzīvojis, un jāliek vietā jauns. Atstāt mežā sapūšanai milzīgu apjomu lietderīgas koksnes – vai tiešām esam tik bagāti?»

Tik tiešām, vai Latvijā esam tik bagāti, lai kļūdainu lēmumu dēļ neļautu meža īpašniekiem iegūt koksni, bet uzņēmējiem to apstrādāt, maksājot darbiniekiem algas un valstij nodokļus? Vai tiešām kļūdainu lēmumu dēļ esam gatavi nākotnē likt zem jautājuma zīmes plašus priežu mežu nogabalus? Ja nē, varbūt pienācis laiks domāt, kā pieļautās kļūdas pēc iespējas ātrāk izlabot. ○

Kaut gan mežā vietvietām redzamas eglītes, arī tām te nav īsti piemēroti augšanas apstākļi – augsne par nabadzīgu. Līdz ar to, kad priežu mežs palēnām, koku pa kokam, dabiski ies bojā, vietā, visticamāk, veidosies neperspektīva 3. bonitātes bērzu audzīte ar egļu piemistrojumu

Toties šādi izskatās priežu jaunaudze, kas iestādīta pēc vējgāzes. Te boreālais mežs ir saglabāts arī nākamajām paaudzēm